

УДК 364-7-054.73:364-3+061.1:341.33(477)
DOI: 10.24144/2524-0609.2025.56.18-22

Афанасьєв Дмитро Миколайович
кандидат соціологічних наук, доцент
кафедра соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
dmytro.afanasiev@uznhu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-2157-0331>

Зверєв Олексій Андрійович
аспірант за спеціальністю І10 Соціальна робота
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
<http://orcid.org/0009-0002-5904-3972>

Зверєв Дмитро Андрійович
аспірант за спеціальністю І10 Соціальна робота
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
<http://orcid.org/0009-0002-6097-8492>

ПОТРЕБИ ВНУТРІШНЬО ПЕРМІЩЕНИХ ОСІБ ЯК СФЕРА РЕАГУВАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА УКРАЇНИ)

Анотація. Четвертий рік триває повномасштабна війна в Україні і потреби внутрішньо переміщених осіб зазнають сильних трансформацій. Серед найбільш очевидних потреб виокремлюють забезпечення власним житлом, матеріальна допомога, медичне забезпечення, отримання власної освіти та навчання дітей, юридична допомога та багато інших. Організації гуманітарного сектору України спрямовують свою діяльність на допомогу постраждалому від війни населення. Наприклад, Товариство Червоного Хреста України (ТЧХУ) є однією з ключових організацій, що реагує на потреби ВПО в Україні. Основні напрями діяльності включають: надання екстреної гуманітарної допомоги, організація мобільних медичних бригад для надання медичних послуг у віддалених регіонах, проведення психосоціальної підтримки для ВПО, зокрема для дітей та осіб, які пережили травматичні події, реалізація програм грошової допомоги для підтримки найуразливіших категорій, організація навчальних курсів з першої медичної допомоги, підвищення обізнаності щодо мінної безпеки. Тому метою даного дослідження стало з'ясування особливостей реагування Товариством Червоного Хреста України на потреби внутрішньо переміщених осіб в нашій країні. Мета досягається шляхом аналізу вітчизняних та зарубіжних наукових розвідок, соціологічного дослідження щодо перегляду Стратегічного плану ТЧХУ на 2026-2030 роки.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, потреби, Товариство Червоного Хреста України, гуманітарна допомога

Вступ. Гуманітарні організації відіграють допоміжну роль для держави у наданні допомоги ВПО через низку факторів. Серед них ми можемо виокремити: оперативність та мобільність (здатність швидко реагувати на кризові ситуації та забезпечувати екстрену допомогу), нейтральність та незалежність (гуманітарні організації діють поза політичними інтересами, що забезпечує довіру та рівний доступ до допомоги), міжнародна підтримка (співпраця з міжнародними партнерами дозволяє залучати додаткові ресурси для покриття потреб ВПО), експертність у кризовому реагуванні (багаторічний досвід роботи з кризовими ситуаціями та знання специфіки надання гуманітарної допомоги). Використання соціологічних досліджень в діяльності гуманітарних організацій дає уявлення про поточні потреби бенефіціар та має значення для внутрішніх трансформацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Колектив кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Ужгородський національний університет» вже долучався до вивчення потреб ВПО шляхом проведення кількісних та якісних досліджень [1]. В українському освітньому просторі також присутні комплексні дослідження щодо актуальних потреб ВПО [2]. Важливо, в контексті аналізу потреб внутрішньо переміщених осіб, звертати увагу на міждисциплінарний підхід. Так, соціально-педагогічний аналіз категорії внутрішньо переміщених осіб здійснили І.Трубавіна [3]; проблеми соціальної реабілітації ВПО досліджували О.Драчук, І.Жеребко, Н.Коляда,

О.Кравченко, М.Мищенко, Т.Семигіна, Г.Слозанська, Н.Тверезовська; особливості державного управління в контексті реагування на потреби ВПО вивчали В.Пересоляк, С.Бокша, Р.Філіпшин [4]; правові аспекти гуманітарної допомоги аналізував О.Старєв [5].

Мета статті: представити огляд соціологічних досліджень щодо специфіки реагування гуманітарних організацій на потреби ВПО в Україні. Безпосередній досвід та уявлення про свої потреби категорії ВПО, їхні оцінки щодо викликів, пріоритетів та ефективності гуманітарних заходів є необхідними для вдосконалення існуючих програм та формування подальших планів допомоги. Залучення ВПО до досліджень сприяє відкритості, актуальності та розумінню місцевого контексту, що в кінцевому підсумку призводить до більш ефективних та стійких рішень гуманітарних організацій, зокрема, Товариство Червоного Хреста України.

Мета досягається шляхом аналізу вітчизняних та зарубіжних наукових розвідок, соціологічного дослідження щодо перегляду Стратегічного плану ТЧХУ на 2026-2030 роки.

Виклад основного матеріалу. Зростання кількості ВПО в Україні вимагає комплексного підходу до надання гуманітарної допомоги. На думку О.Старєва, «гуманітарна допомога, яка зорієнтована на відновлення докризового стану певної громади, не лише сприяє постраждалим вижити й подолати кризу, але й, зменшуючи/усуваючи негативні наслід-

ки кризи, катастрофи, чи війни гарантує безпечно співіснування на локальному, регіональному й міжнародному рівнях» [5]. Діяльність ТЧХУ демонструє важливість оперативного реагування та координації з міжнародними партнерами. Подальший розвиток програм підтримки та покращення умов для інтеграції ВПО залишається пріоритетним завданням для гуманітарних організацій в Україні.

Роль та внесок бенефіціарів у гуманітарних дослідженнях є критично важливими. Бенефіціари – це особи та спільноти, які безпосередньо постраждали від криз, катастроф, надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я та інших гуманітарних викликів. Вони мають безпосередній досвід та уявлення про свої потреби, виклики, пріоритети та ефективність гуманітарних заходів. Залучення бенефіціарів та потенційних отримувачів допомоги до досліджень забезпечує, що їхні голоси, перспективи та життєвий досвід будуть центральними в інформуванні гума-

нітарних стратегій, програм і операцій. Їхня участь сприяє відкритості, актуальності та розумінню місцевого контексту, що в кінцевому підсумку призводить до більш ефективних та стійких рішень.

В період з жовтня по листопад 2024 року був здійснений соціологічний аналіз потреб бенефіціар, зокрема, внутрішньо переміщених осіб в контексті діяльності ТЧХУ. Стаття містить статистично значущі порівняння результатів за регіонами де ведуться бойові дії (Сумська, Харківська, Луганська, Донецька, Запорізька, Херсонська області; n=271) та де немає бойових дій (n=739). Також, в статті представлені відповіді внутрішньо переміщених осіб (ВПО) як найбільшої категорії бенефіціар ТЧХУ (n=542).

Розуміння конкретних та змінних потреб з перспективи бенефіціарів є важливим для налаштування гуманітарних відповідей та забезпечення їх актуальності (рис.1).

Рис. 1. Відповіді на запитання «Які потреби ви відчуваєте найбільше? Визначте п'ять найбільш пріоритетних».

Так, респонденти найчастіше висловлюють потребу у грошовій допомозі для задоволення базових потреб (69,1%), предметах першої необхідності (57,1%), продуктах харчування (53,9%), медичних послугах (49,5%). Найменше респонденти зацікавлені в допомозі щодо соціальної інтеграції (7,3%), забезпечені доступу до чистої води та гігієнічних умов (6,1%), транспортних послугах та мобільності (5,1%), соціальних послугах на дому (4,7%).

У зоні бойових дій рейтинг потреб є наступним: грошова допомога для задоволення базових потреб – 63,3%, предмети першої необхідності – 51,5%, продукти харчування – 37,8%, медичних послугах – 34,1%, психічне здоров'я та психосоціальна підтримка – 24,1%, житло та укриття – 16,3%, освіта та навчання – 15,2%, фінансова підтримка для забезпечення засобів до існування (розвиток бізнесу) – 8,5%, працевлаштування – 5,9%. Найменше респонденти зацікавлені в допомозі щодо соціальної інтеграції (4,8%), забезпечені доступу до чистої води та гігієнічних умов (4,4%), транспортних послугах та мобільності (3,7%), соціальних послугах на дому (0,7%). Таким чином, на відміну від загальної вибірки, у жителів регіонів, де тривають бойові дії є меншим запит на грошову допомогу, предмети першої необхідності та продукти харчування. Натомість, відчутно більшим є запит на психосоціальну підтримку.

Для категорії ВПО рейтинг потреб є наступним: грошова допомога для задоволення базових потреб – 74,0%, предмети першої необхідності – 62,9%, продукти харчування – 60,5%, медичних послугах – 49,1%, житло та укриття – 44,1%, працевлашту-

вання – 17,7% фінансова підтримка для забезпечення засобів до існування (розвиток бізнесу) – 15,9%, освіта та навчання – 15,1%, психічне здоров'я та психосоціальна підтримка – 12,2%. Найменше респонденти зацікавлені в допомозі щодо соціальної інтеграції (6,5%), забезпечені доступу до чистої води та гігієнічних умов (5,4%), транспортних послугах та мобільності (3,5%), соціальних послугах на дому (1,8%). Основними відмінностями від загальної вибірки дослідження є більший запит ВПО на грошову підтримку, предмети першої необхідності, їжу, житло та укриття, працевлаштування та, відповідно, менша зацікавленість у психосоціальній підтримці, соціальній інтеграції, соціальних послугах на дому.

Відкрите питання «Яку додаткову підтримку або послуги ви хотіли б отримати для більш ефективного задоволення ваших потреб?» ставилось бенефіціарам з огляду на те, що вони можуть надати цінну інформацію про прогалини в нинішній гуманітарній допомозі та запропонувати рішення на основі свого досвіду. 11,8% респондентів не відповіли на це питання, а 17,1% - заявили, що не мають додаткових потреб. В цілому, рейтинг проблем, озвучених респондентами, був подібний до попереднього питання. Так, потреби в «предметах першої необхідності (одяг, взуття, гігієнічні набори тощо)» актуальні для 52,0% респондентів; потреба у «коштах/грошовій/фінансовій допомозі» актуальна для 47,2% респондентів, для 12,5% респондентів найбільш актуальним є задоволення медичних потреб; в той же час, для 7,6% актуальними є проблеми з житлом та опаленням в зимовий період. Подаємо пряму мову рес-

понтентів, які вказували деякі специфічні потреби: «Хотіла б отримати грант на відновлення бізнесу або доступ до пільгового кредитування», «Хотілося б більше можливостей для навчання», «Хотілося б щоб допомога була неодноразова», «Оплата за оренду плату, лікування, не вистачає пенсії, а після операції не можу працювати», «Завжди стануть у на-

годі безкоштовні навчання та тренінги з важливих у повсякденному житті навичок», «Бронювання від мобілізації» тощо.

Результати дослідження показали, що понад три чверті респондентів задоволені діючими програмами ТЧХУ, тобто їхні потреби повністю або в цілому задовольняються (рис.2).

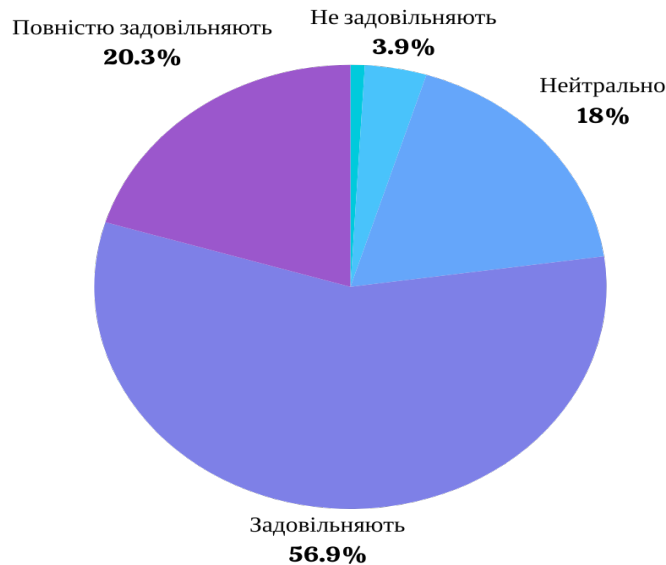

Рис.2. Відповіді на запитання «Чи задовольняють ваші потреби поточні програми ТЧХУ?»

У зоні бойових дій програми повністю задовольняють 12,2% респондентів, задовольняють в цілому – 72,3%. В інших регіонах: повністю задовольняють – 23,3%, задовольняють – 51,3%. Для категорії ВПО: повністю задовольняють – 17,0%, задовольняють – 54,1%.

Оцінка сприйняття ефективності та впливу існуючих програм з точки зору бенефіціарів може виявити сильні сторони, слабкі місця та області для покращення. На запитання «Як нинішні гуманітарні програми та заходи мали вплив на відновлення та підтримку життєдіяльності вашої спільноти?» 4,0% респондентів не відповіли, а 27,5% - заявили, що гуманітарні програми та заходи не мали впливу, який би респондентам хотілося відмітити. Ті респонденти, які давали розгорнуті відповіді, по різному висловлювались з даного питання. Так, деяка частина респондентів якісно оцінювала вплив. Наприклад, відповіді «позитивно», «добре», «чудово» обрали 11,4% респондентів. Частина відповідей стосувалась конкретних програм або заходів. Так, видача/надання гуманітарної допомоги мали вплив на 57,6% респондентів; для 6,1% важливими були заходи психосоціальної підтримки; 3,5% вказали вплив грошової допомоги, по 1,3% респондентів відзначали вплив тренінгів й отримання нових знань та надання медичних послуг і отримання ліків. Подаємо також окремі відгуки на це питання: «Дуже допоміг Червоний хрест на початку війни, потім не звертався», «Мені дуже допомогла послуга «Догляд вдома». Про інші програми складно відповісти. Я можу говорити тільки за себе особисто», «Порятунок людей з небезпечних територій, корисні знання (перша допомога та перша психологічна), можливість відновити емоційний стан, закриття базових потреб у вигляді їжі та гігієни», «Ніяк програми не допомогли».

Сприяння місцевій власності та участі може підвищити стійкість та культурну відповідність гуманітарних заходів. На запитання «Як гуманітарні організації можуть краще залучати та надавати можливості вашій спільноті у процесах прийняття рішень та реалізації програм?» 6,7% респондентів не відповіли на це питання, а 31,8% – заявили, що не знають або вагаються з відповіддю на це питання. Найбільше респонденти планують залучатись до діяльності шляхом участі в різноманітних опитуваннях – 20,6% (наприклад, безпосередньо анкетування як метод залучення вказали 2,4% респондентів, 2,3% – онлайн опитування, телефонні опитування обрали 1,3% респондентів тощо). Отримувати більше інформації про діяльність ТЧХУ підтримують 8,1% бенефіціар. Брати участь в обговоренні проблем, спілкування з представниками ТЧХУ бажають 6,4% респондентів. Зустрічі та збори з різними категоріями як спосіб залучення обрали 4,1% респондентів. Залучення до конкретних заходів та волонтерства теж обрали 4,1% респондентів.

Для аналізу вже наданої допомоги необхідно розуміти як вона оцінюється бенефіціарами, що вони в першу чергу згадують, коли їх запитують про надану допомогу (рис.3.). Так, 79,8% респондентів стверджують, що отримували продовольчі товари, 16,2% – гігієнічні набори, 8,2% – постільні набори, подушки та ковдри, 8,0% – грошову допомогу, 6,5% – воду, 6,2% – корм та товари для тварин, 6,1% – медичну допомогу, 4,3% - психосоціальну підтримку, 4,3% – користувались банком одягу, 1,2% – житло. Серед іншої допомоги, респонденти вказували обслуговування на дому, прокат медичного обладнання, видачу канцелярських наборів, побутової хімії тощо.

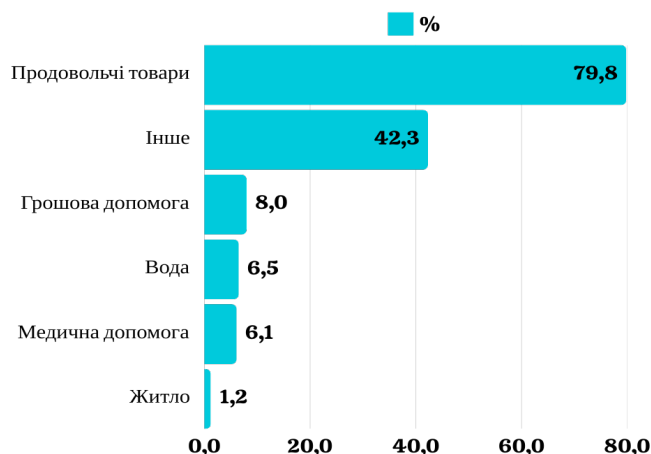

Рис.3. Відповіді на запитання «Яку допомогу від ТЧХУ Ви вже отримували»

Респонденти висловили високий рівень задоволення якістю отриманої допомоги. Так, 38,8% респондентів дуже задоволені якістю, а 52,2% – в цілому задоволені. Всього 9,0% припадає на нейтральні та негативні оцінки. У зоні бойових дій дуже задоволеними виявились 24,1%, а задоволеними в цілому – 69,6% респондентів. Серед категорії ВПО дуже задоволеними виявились 40,4%, в задоволеними в цілому – 49,4% респондентів. Як бачимо, вищі оцінки щодо отриманої допомоги надали бенефіціари, які проживають поза межею зони бойових дій.

Також високі оцінки респонденти надали щодо відповідності допомоги їхнім потребам. 42,9% відмітили повну відповідність їхнім потребам, а 38,5% - переважну відповідність. Ще 18,3% заявили, що допомога лише частково змогла покрити їхні потреби. У зоні бойових дій повна відповідність потребам була зазначена у 34,8%, переважна відповідність зазначена 57,8% респондентів. Незважаючи на те, що кількість бенефіціар, які зазначили повну відповідність потребам є нижчою у зоні бойових дій від загальної вибірки респондентів, позитивний баланс відповідей щодо відповідності допомоги потребам в цій зоні є вищим.

Висновки. Проведене соціологічне дослідження серед бенефіціар засвідчило високу зацікавленість та обізнаність вказаної категорії щодо діяльності ТЧХУ. Існує певна невідповідність між озвученими потребами (наприклад, очікування грошової допомоги) та пропонованою допомогою товариством. Це пов'язано з тим, що зусилля держави в частині матеріального забезпечення громадян є недостатніми і, в той же час, існують об'єктивні обмеження у гумані-

тарних організацій щодо покриття таких потреб. В ситуації невизначеності, більшість потреб респондентів є поточними та нагальними (наприклад, гуманітарна допомога у вигляді продуктів харчування або гігієни, забезпечення дровами на зимовий період). В той же час, наприклад, допомога з навчанням або працевлаштуванням є менш затребуваною в нинішніх умовах. На відміну від загальної вибірки, у жителів регіонів, де тривають бойові дії є меншим запит на грошову допомогу, предмети першої необхідності та продукти харчування. Натомість, відчутно більшим є запит на психосоціальну підтримку. Для категорії ВПО, основними відмінностями від загальної вибірки дослідження є більший запит на грошову підтримку, предмети першої необхідності, їжу, житло та укриття, працевлаштування та, відповідно, менша зацікавленість у психосоціальній підтримці, соціальній інтеграції, соціальних послугах на дому. Вважаємо що, з часом, при зменшенні гостроти гуманітарної кризи, довгострокова підтримка бенефіціар має бути в пріоритеті товариства. Ще одним проблемним полем є участь бенефіціар у прийнятті рішень. Наявні способи взаємодії з бенефіціарами (наприклад, опитування, комунікація в соціальних мережах) вважаються ними недостатніми. Існує потреба у формуванні дієвих механізмів прийняття рішень за участю бенефіціар. Вважаємо, що потрібні більш глибокі дослідження щодо того, що бенефіціари вважають «прийняттям рішень у виборі допомоги». А, оскільки вже надана допомога покрила в цілому їх потреби, як співвідноситься покриття потреб бенефіціар з способами прийняття рішень.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

- Жиленко Р.В., Афанасьєв Д.М. Локальний вимір потреб внутрішньо переміщених осіб: приклад Ужгородської територіальної громади. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2022. Вип.2 (51). С.54– 57.
- Пульча Д.О. Моніторинг та оцінка потреб ВПО. Очікування та перспективи повернення на постійне місце проживання. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2023. № 4 (68). С.61-68.

3. Трубавіна І.М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 8. С.434–446.
4. Пересоляк В. Ю., Бокша С.І., Філіпишин Р. С. Державне управління у сфері гуманітарної допомоги та соціальної реабілітації в постконфліктних областях України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 4. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.4.18>
5. Старев О. В. Поняття та зміст гуманітарної допомоги в Україні. Modern Scientific Journal (Сучасний науковий журнал). 2023. № 2 (2). С.131-138.

References

1. Zhylenko, R., & Afanasiev, D. (2022). Lokalnyi vymir potreb vnutrishno peremishchenykh osib: pryklad Uzhhorodskoi terytorialnoi hromady [Local dimension of the needs of internally displaced people: example of Uzhhorod territorial community]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social Work*, 2 (51), 54–57. [in Ukrainian]
2. Pulcha, D.O. (2023). Monitoring and Assessment of the Needs of IDPs. Expectations and Prospects of Return to Permanent Place of Residence. *Economics: time realities. Scientific Journal*, 4 (68), 61-68. [in Ukrainian]
3. Trubavina, I.M. (2015). Problemi vnutrishno peremishhenykh osib v Ukraini yak osnova soczialno-pedagogichnoyi roboti z nimi [Problems of internally displaced persons in Ukraine as a basis for socio-pedagogical work with them]. *Pedagogichni nauki: teoriya, istoriya, innovatsijni tekhnologiyi* [Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies], 8, 434–446. [in Ukrainian].
4. Peresoliak, V., Boksha, S., & Filipyshyn, R. (2024). Derzhavne upravlinnya u sferi humanitarnoyi dopomohy ta sotsial'noyi rehabilitatsiyi v postkonfliktnykh oblastiakh Ukrainy [State administration in the field of humanitarian assistance and social rehabilitation in post-conflict areas of Ukraine]. *Electronic journal "Public Administration: Improvement and Development"*, 4, URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.4.18> (in Ukrainian)
5. Stariev, O. (2023). Ponyattya ta zmist humanitarnoyi dopomohy v Ukraini [Concept and content of humanitarian aid in Ukraine]. *Modern scientific journal*, 2 (2), 131-138. (in Ukrainian)

Статус статті:

Отримано: 21.03.2025 Прийнято: 22.04.2025 Опубліковано: 05.05.2025

Afanasiev Dmytro

Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor
Department of Sociology and Social Work
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

Zveriev Oleksii

PhD Student, specialty I10 Social Work
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

Zveriev Dmytro

PhD Student, specialty I10 Social Work
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

NEEDS OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS AS A SPHERE OF RESPONSE OF HUMANITARIAN ORGANIZATIONS (USING THE EXAMPLE OF THE UKRAINIAN RED CROSS SOCIETY)

Abstract. The full-scale war in Ukraine has been going on for four years, and the needs of internally displaced persons are undergoing strong transformations. Among the most obvious needs are providing their housing, material assistance, medical care, obtaining their education and training of children, legal assistance, and many others. Organizations of the humanitarian sector of Ukraine direct their activities to assist the war-affected population. For example, the Ukrainian Red Cross Society (URCS) is one of the key organizations responding to the needs of IDPs in Ukraine. Therefore, the purpose of this study was to clarify the specifics of the response of the URCS to the needs of internally displaced persons in our country. The goal is achieved through the analysis of domestic and foreign scientific research, a sociological study on the revision of the Strategic Plan of the URCS for 2026-2030. A sociological survey conducted among beneficiaries showed high interest and awareness of the specified category regarding the activities of the URCS. There is a certain discrepancy between the voiced needs (e.g., expectations of monetary assistance) and the assistance offered by society. This is due to the fact that the state's efforts in terms of material support for citizens are insufficient, and, at the same time, there are objective limitations for humanitarian organizations to cover such needs. In a situation of uncertainty, most of the respondents' needs are current and urgent (for example, humanitarian assistance in the form of food or hygiene products, provision of firewood for the winter period). For the IDP category, the main differences from the general study sample are a greater demand for monetary support, basic necessities, food, housing, shelter, and employment and, accordingly, less interest in psychosocial support, social integration, and social services at home.

Keywords: internally displaced people, needs, Ukrainian Red Cross Society, humanitarian aid.